

# Ideově výchovné působení učitele v taktice

Rezoluce XIV. sjezdu KSČ vyzdvihla do popředí kvalitu pedagogické práce, spojení výuky a komunistické výchovy v nedělitelné jednotě. Základní a rozhodující význam pro zvyšování bojové síly ČSLA, jak zdůrazňuje rezoluce, má třídně vyhraněná a účinná výchova příslušníků ČSLA, zejména pak upevňování vědomí socialistického vlastnictví a proletářského internacionalismu.

Význam této problematiky znovu zdůraznilo plenární zasedání ÚV KSČ v červenci 1973: „... profil absolventa vysoké školy může být dán pouze sumou jeho profesionálních znalostí. Vysoké školy se musí daleko více než dosud soustředit na to, aby každý jejich absolvent byl člověkem i politicky uvědomělým, morálně vyspělým, odpovědným, se samostatným a tvořivým přístupem k úkolům, se schopností řídit a vychovávat kolektiv, se smyslem pro nové... utváření vědeckého světového názoru musí být spojeno s kvalifikovaným výkladem o jevech a zákonitostech vývoje společnosti, s výukou jednotlivých předmětů, jejíž úroveň odpovídá současnému stupni poznání. **Jde o specifický přínos každého vyučovacího předmětu.**“

Rovněž poslední listopadové plénum potvrdilo trvalou platnost tohoto úkolu.

Pokusím se ukázat některé konkrétní možnosti realizace uvedených požadavků při výuce taktiky na vojenských vysokých školách.

Výchova jako cílevědomé a soustavné působení na jednotlivce i kolektiv se uskutečňuje vzájemným působením mezi vy-

chovateli, v našem případě učiteli, a vychovávanými, tj. posluchači. Hovoříme-li o výchovném působení, máme na mysli vyhraněnou komunistickou výchovu, která v plné šíři ovlivňuje osobnost a psychiku člověka. Cílem tohoto článku není rozebírat problematiku procesu komunistické výchovy v celé šíři, která se vyznačuje různorodostí forem, prostředků a metod, dlouhodobým působením, ale ukázat některé specifické prostředky a metody při výuce konkrétního odborného předmětu. To považuji za nutné zdůraznit úvodem, abych předešel případným nedorozuměním.

Komunistická výchova a výuka tvoří dvě stránky jednoho procesu. Při výuce si posluchači osvojují nejen vědomosti, dovednosti a návyky pro odbornou vojenskou kvalifikaci, ale současně je dotvářen jejich vědecký světový názor, komunistické přesvědčení, charakterové vlastnosti i schopnosti vychovávat a připravovat své budoucí podřízené pro soudobý boj i realizaci vojenské politiky KSČ. V tomto smyslu tedy musíme zdůraznit komplexnost výchovné vzdělávacího procesu, v němž se v jednotě uskutečňují vzdělávací i výchovné funkce.

**Výchovný ráz výuky taktiky se uplatňuje ve třech oblastech:**

1. v jeho obsahu, tj. v

— předávání vědecky správných poznatků socialistické vojenské vědy, které vycházejí z marxisticko-leninského světového názoru a třídního přístupu, v ukazo-

vání převahy a vědeckosti naší ideologie nad ideologií kapitalistických států;

— výuce v duchu našich řádů a předpisů, v nichž jsou zakotveny a aplikovány základní principy dialektiky v oblasti taktiky, shrnutí poznatky a zkušenosti socialistické vojenské vědy, zejména sovětské;

— převaze socialistické vědy a techniky nad buržoazní vědou, ukazování předností naší bojové techniky a výzbroje.

## 2. ve vyučovacích metodách, tj.

— učit posluchače tvůrčím způsobem používat marxisticko-leninské metodologie a dialektického materialismu v oblasti taktiky;

— používat metod, které formují jejich morálně politické vlastnosti a charakter, které vedou posluchače k aktivnímu přístupu ve výuce, motivují jejich studijní úsilí, což na jedné straně ovlivňuje efektivnost učené výchovného působení a současně je připravuje jako vychovatele;

## 3. v organizaci výuky, tj.

— promyšleným plánováním, pečlivou přípravou každého zaměstnání z hlediska stanovených dílčích cílů a učených úkolů, včetně materiálního zabezpečení, s přihlédnutím k dosavadní úrovni znalostí posluchačů;

— nešablonovitým, ale přesným a náročným řízením výuky, systematickým vedením posluchačů v přípravě i průběhu výuky a jejich hodnocení.

Nemohu pro omezený rozsah článku podrobně rozvádět všechny oblasti výchovného působení. Uvedu některé příklady, které považuji za typické pro ideově výchovné působení v taktice.

Jako nejdůležitější způsob ideově výchovného působení považuji takovou výuku taktiky, kdy se učitel snaží dosáhnout u posluchačů toho, aby **marxisticko-leninský světový názor a jeho metodologie byla základem zkoumání i výkladu jevů v taktice**, snaží se vypěstovat u posluchačů dialektické hodnocení jevů a dialektický způsob myšlení. Dialektická metoda, jak ji definují klasici marxismu-leninismu, je obecnou metodou poznání, způsob myšlení odpovídající obecným zákonům rozvoje materiálního světa, podstatě studovaných jevů a procesů. Zahrnuje řadu zákonitostí a z nich vyplývajících principů, jako např. nutnost objektivního a všestranného hodnocení situace ve všech souvislostech ve vztahu k ostatním objektům, jevům a procesům, dále zkoumat předměty a jevy v procesu jejich pohybu, změn a vývoje, který se usku-

čuje vzájemným bojem protikladů a řešením rozporů, dialektickou negací starého, ale současně se zachováním kladných stránek negovaného jevu, který se uskutečňuje podle zákonitostí přechodu kvantitativních změn v kvalitativní. Jde o tvůrčí využívání obecných zákonitostí marxistické dialektiky ve vojenské teorii a praxi, o zkoumání, jak se tyto zákony a principy projevují, že nepůsobí izolovaně, ale jako celek ve vzájemné souvislosti. Rovněž nesmíme zapomínat na specifickou jejich projev v různých oblastech a je proto nutné se vyvarovat mechanické a šablonovité aplikace, ale vzít v úvahu konkrétní podmínky. Na několika příkladech se pokusím o nástin způsobu výkladu v tomto směru.

Budeme-li taktické normy chápat a uplatňovat šablonovitě, bez přihlídnutí ke všem vlivům situace, pak je to metafyzický přístup. Musíme např. ukázat, že stanovení úkolů plukům, divizím jak prostorově, tak i časově závisí na bojeschopnosti a bojových možnostech vlastních vojsk, včetně morálního stavu, vycvičenosti, psychického a fyzického vypětí, dále na síle a bojeschopnosti nepřítele a vlivech prostředí. Boj vždy chápeme jako dvoustranný proces v konkrétním historickém čase a prostoru, a proto taktické normy nejsou - jednou provždy dané. Musíme ukazovat, že v souvislosti se změnou výzbroje, nebo se změnou zásad vedení boje nepřítelem dochází zákonitě ke změnám ve vlastních taktických principech a normách. „Výzbroj, složení, organizace, taktika a strategie závisí především vždy na příslušném stupni výroby a komunikací. Pokroky techniky, jakmile se staly vojensky použitelnými a jakmile byly též použity, vynutily téměř násilím změny a převraty ve způsobu boje“. (B. Engels: Anti-Dühring, vydání 1952, str. 142—146).

V současné době dochází ke změně norem nepřítele v uspořádání obrany. Hloubka sestavy divize NSR v obraně dosahuje 40 až 60 km. Naš polní řád stanoví jako bližší úkol pro divizi prolomení nepřátelské obrany do hloubky protistojící divize nepřítele, ale současně vymezuje hloubku úkolu dne pro divizi při prolomování pozici obrany do 50 km. Je evidentní, že bližší úkol nemůže být totožný s úkolem dne divize. Vzniká otázka, zda uvedená ustanovení polního řádu zůstávají v platnosti. Celý problém musíme posuzovat dialekticky ve vzájemné souvislosti, nikoli šablonovitě. Hloubka sestavy západoněmecké divize může dosahovat až 60 km, ale to neznamená, že divizní zálohy a druhé sledy budou v této hloub-

ce čekat nečinně, až k nim naše síly proniknou. Postavení divizních záloh a jejich zásah ve struktuře obranného pásma nepříteli předpokládáme nikoli v hloubce 60 km od předního okraje obrany, ale podstatně blíže, právě tak jako jejich případnou protizteč. Rozhodující pro stanovení obsahu bojového úkolu jsou jaderné útery, které máme k dispozici, bojeschopnost a bojové možnosti vlastní i nepříteli, vyjádřené především poměry sil a posléze vlivy válčiště, zejména terénu. Bude-li tedy nepřítel mít v důsledku vývoje situace uskupeny své síly na rozsáhlejším prostoru a bude dosahovat menších taktických hustot, můžeme stanovit vlastním vojskům úkoly do větší hloubky než při prolamování nasycené obrany, tak jak to i polní řád předpokládá. Někdy se posluchači ptají: jaký je vlastně zapotřebí poměr sil, abychom mohli útočit nebo se bránit? Očekávají, že uslyší jednoznačná čísla. Nikoli, opět musíme brát v úvahu všechny vlivy hodnocení situace a podmínky, za jakých bude bojová činnost probíhat, tedy s dodržení principů a požadavků dialektické metody.

Pohyb jevů a procesů v oblasti taktiky se uskutečňuje působením protikladů. Vidíme to např. v uplatnění základních taktických principů, kdy při respektování principu soustředění sil k dosažení úspěchu na rozhodujícím směru musíme současně respektovat princip rozptýlení sestav, aby ztráty při použití nepřátelských zbraní hromadného ničení nebyly neúměrně velké. Podobných příkladů bychom mohli uvést celou řadu. Samotný vývoj taktiky je důsledkem střetávání se protikladů a přechodem kvantitativních změn v kvantitativní. V důsledku vědeckotechnického rozvoje vznikají nové zbraně, které po jejich zavedení do výzbroje vojska a při hromadném použití na bojišti vyvolávají změny v organizaci i taktice. Vznikají další požadavky na kvalitativně novou bojovou techniku, která odpovídá těmto novým podmínkám.

Takovým způsobem musíme posluchače učít řešení taktických úloh a chápat ustanovení řádů, při respektování požadavků marxisticko-leninské gnoseologie. Usilujeme o objektivní posuzování jevů, bez zjednodušování, ve všech souvislostech, o analýzu konkrétní situace v reálných podmínkách místa a času, o zkoumání jevů v jejich vývoji a pohybu. Jde o to, abychom učili využívat principů marxisticko-leninské metodologie ve specifických vojenských metodách, jmenovitě v rozhodovacím procesu. V. I. Lenin ve svém díle „Materialismus a empiriokriti-

cismus“ zdůrazňuje: „... v teorii poznání, jakož i ve všech oblastech vědy nutno myslet dialekticky, tj. především nepředpokládat, že naše poznání je hotové a neměnné, nýbrž zkoumat, jakým způsobem se z nevěděni stává věděni, jak se neúplné a nepřesné věděni stává úplnějším a přesnějším, (V. I. Lenin, Spisy sv. 14, 1 vydání 1956, str. 105).

Jde o složitý a dlouhodobý proces, který vyžaduje značné úsilí i určitou zkušenost. Vlivem různých subjektivních názorů pronikají ještě i dnes nemarxistické přístupy do výuky taktiky. Nejčastěji se to projevuje v přeceňování některých zbraní či bojových prostředků kapitalistických armád. Avšak jeden prostředek, ani zbraňový systém nemůže dnes rozhodnout o výsledku boje. Pouze sladěným úsilím všech druhů zbraní a vojsk můžeme v soudobém boji dosáhnout úspěchu. Kromě toho řada zpráv a údajů o nových zbraních a prostředcích pochází z reklamních údajů kapitalistického tisku a výrobců, obvykle chybí výsledky objektivních zkoušek a zejména posouzení možnosti těchto prostředků v celém komplexu soudobého boje. Musíme učít posluchače nepodceňovat nepříteli, ale také jej nepřeceňovat a hodnotit reálně. Naopak zkušenosti z posledního střetnutí na Středním východě ukázaly značné úspěchy a převahu socialistické bojové techniky ve srovnání s kapitalistickou — ať tankové techniky, obrněných transportérů, letectva, nebo protitankových či protivzdušných prostředků, ženijní techniky atd.

Důležitou formou ideově výchovného působení v taktice je využívání **aktuálních problémů vnitropolitického i zahraničně politického života**, zejména jednání ÚV KSČ, projevů vedoucích představitelů socialistického tábora a naproti tomu i agresivních aktů mezinárodního imperialismu k ideologickému vyzbrojování posluchačů vůči nepřátelské ideologii, k výchově k socialistickému vlastenectví a internacionalismu. V této souvislosti má zásadní význam myšlenka organického spojení ideového působení s tzv. odbornou částí výuky. Násilně a nefunkčně vložená informace působí formálně, rušivě a nemá účinek. Uvedu některé příklady. Červenkové plénum ÚV KSČ z roku 1973 vytyčilo požadavky na vysokoškoláky a řídicí kádry vůbec. Zpráva o listopadovém zasedání ÚV KSČ mimo jiné uvádí: „Nové úkoly zvyšují nároky na politickou i odbornou úroveň, na morální kvalitu a osobní příklad zejména vedoucích pracovníků“. Tyto myšlenky může učitel zdůraznit v návaznosti na některou část rozhodovacího procesu, nebo ve vyhodnocení za-

městnání. Posluchači jsou převážně mladí a méně zkušení příslušníci armády, kteří mohou nesprávným pochopením mírové politiky SSSR a celého socialistického tábora podlehnout případně i některým pacifistickým představám.

Musíme využívat všech agresivních aktů imperialistických sil k odhalování jejich politiky. Ukazovat např. stále se zvyšující vojenský rozpočet USA, manévry států NATO na Vídeňské konferenci o snížení výzbroje v Evropě se snahou získat jednostranné výhody, stále zasahování ozbrojených sil USA až přímo, nebo nepřímo do konfliktu na Středním východě, proti národně osvobozenkému hnutí v jihovýchodní Asii a v jiných částech světa, otevřené výhrůžky použití ozbrojených sil proti zemím produkujícím ropu apod. Ukazovat, že podstata imperialismu se nezměnila a válku nemůžeme jednoznačně vyloučit, proto musíme mít ozbrojené síly na vysokém stupni připravenosti. Návaznost na probíranou tematiku a nenásilnost uplatnění těchto argumentů závisí na didaktické zkušenosti pedagogických pracovníků. Je pochopitelné, že ne v každém zaměstnání můžeme použít všech uvedených argumentů; důležitá je aktuálnost.

Radu možností skýtá výuka taktiky pro výchovu k internacionalismu a socialistickému vlastenectví. Při zaměstnání v terénu můžeme uvést příklady z bojů o osvobození naší vlasti Sovětskou armádou. Např. při cvičení v prostoru jižní Moravy můžeme ukázat, kde na tomto směru účočily svazky 53. A a 1. gardové jezdecko-mechanizované skupiny, že jenom osadu Velké Břilovice osvobodila celá 6. střelecká divize oboustranným obchvatem, nebo ukázat prostor zasazování 6. gardové tankové armády k obchvatnému manévru Brna, pozorovatelnou velitele frontu maršála Malinovského u Křepic apod. Tyto krátké glosy jsou zajímavé a nenásilnou formou působí na výchovu k socialistickému vlastenectví a internacionalismu. Obdobné příklady můžeme uvést i v jiných oblastech. V řadě taktických zaměstnání všeho druhu můžeme využít vhodných příkladů z Velké vlastenecké války, a to buď v rámci rozboru, nebo dílčím způsobem při řešení některé otázky, např. srovnat taktické normy, poznatky z rozhodovacího procesu, poukázat na některé pasáže z historických filmů jako Osvobození, Hořící sněh apod. a na nich ilustrovat princip volby směru hlavního úderu s překvapením, použití dělostřelecké k přímé palbě proti tankům, násilný přechod vodních překážek atd. Takovým vysvětlením odborné otázky nenásilně mů-

žeme upevňovat vědomí internacionální obrany socialismu. S tímto cílem můžeme rovněž uvést i některé osobní poznatky ze spojeneckých cvičení (VLTAVA, ŠTÍT a jiné, jako např. zasazování pluku do útoku z chodu, překonávání zátarasů apod. Principy internacionalismu můžeme zdůraznit i při rozboru zámýslů cvičení, nebo při řešení některých otázek, kde výrazně vystupuje nutnost koaličního pojetí obrany naší vlasti, např. použití jaderných zbraní, letectva, atd. Ukázáním místa našich ozbrojených sil v prvním sledu vojsk Varševské smlouvy zdůrazňujeme na jedné straně naši odpovědnost, ale současně i zdroj naší síly. Nebo např. při rozboru problematiky poměrů sil můžeme zdůraznit vliv ostatních faktorů situace a v této souvislosti poukázat na zkušenosti z agrese imperialistických sil na Středním východě, zdůraznit, že bez podpory amerického imperialismu se tyto síly neobejdou (viz doplňování výzbroje, tzv. specialistů: letců, technického personálu atd.).

Důležitým prvkem ideově výchovného působení při výuce taktiky je problematika **stranickopolitické práce v rozhodovacím procesu**. Obdobně jako učíme posluchače vševojskových velitelsko-štabních směrů spolupracovat s odbornými náčelníky (využívat jejich návrhů, stanovení úkolů) musíme učít posluchače odpovědnosti za řízení stranickopolitické práce a ukázat jim, že není jen záležitostí politického oddělení, ale funkční povinností velitelů a náčelníků všech stupňů i ostatních příslušníků štábu. Při řešení taktických úloh musíme učít přihlížet mimo jiné i k třídním hlediskům hodnocení situace, morálně politickému stavu vojsk i obyvatelstva válčící a na základě toho stanovit úkoly pro politické zabezpečení bojových úkolů. To znamená např. řešit použití prostředků speciální propagandy, dále objasňovat vojenskopolitickou situaci podřízeným, zabezpečit informovanost mezi politickými orgány a ostatními příslušníky štábu, volit formy stranickopolitické práce k zabezpečení jednotlivých bojových úkolů v závislosti na situaci, využívat stranických a mládežnických organizací k získání zkušeností a názorů a ovlivnění morálního stavu podřízených, jejich aktivity a iniciativy atd. Nemůžeme z časových důvodů v každém zaměstnání uvedenou problematiku rozebírat v plném rozsahu, ale jde o to, abychom si uvědomili, že velitelé a štáby mají povinnost ovlivňovat stranickopolitické zabezpečení bojových úkolů, ukázat rozsah a náplň a zdůraznit, že je jedním z důležitých předpokladů úspěšného splnění úkolu.

Z toho co jsem uvedl je zřejmé, že **zvláštní a významnou úlohu má osobnost učitele, jeho osobní příklad.** Učitel ovlivňuje posluchače svým způsobem výkladu jeví a fakt, jejich interpretaci a zdůvodněním at si to uvědomuje, či nikoli. Dobře připravený zaměstnanec vychovává posluchače ke kázi, přesnosti, zodpovědnosti, připravuje je jako vychovatele i v řadě jiných vlastností a dovedností, včetně odborné připravenosti. Tedy i v tom, jak je zaměstnanec pečlivě a promyšleně připraveno, vidíme významný prostředek ideově výchovného působení. Nebude-li v jednotlivých případech v důsledku různých objektivních či subjektivních příčin vytvořen dostatečný časový prostor pro přípravu učitele na výuku, nebudou nám ostatní prvky výchovného působení nic platné, protože budou negovány špatným příkladem učitele, dojde k rozporu mezi slovy a činy a k zápornému působení na posluchače, které si jistě nepřejeme. Zpráva PÚV KSČ z 3. 7. 1973 zdůrazňuje odpovědnost učitelů: „Kvalita výuky a výchovy mladé generace záleží především na učitelích, na jejich politické, pedagogické, odborné, ale i morální úrovni, na jednotném, uvědomělém postupu pedagogických sborů, na jejich politickoideovém vedení a odborném řízení.“

Proces přípravy výuky zahrnuje nejen osobu učitele, ale i posluchače. Posluchače musíme usměrnit jasným a konkrétním

vydáním úkolů, poskytnutím konzultací, popřípadě i kontrolou přípravy. Zejména při počátečních zaměstnáních nestačí jen rámcově vydat úkoly přípravy, ale ukázat jim i jak. Teprve po získání základních návyků postupně a přiměřeně zvyšujeme náročnost, rozvíjíme samostatnost, houževnatost a aktivnost v práci. To se týká jak seminářů, tak zejména taktických cvičení.

Ideově výchovné působení učitele se nemůže ale omezit pouze procesem výuky. Kromě výuky posluchači posuzují každého pedagoga z hlediska jeho charakteru, osobního života, občanských postojů, zda ve svém životě jedná jako komunista. Pro usměrňování posluchačů využíváme spolupráce se stranickými a mládežnickými organizacemi posluchačů a spolupráce s velitelskými orgány. Specifickou úlohu má učitel, který plní funkci pedagogického vedoucího. Pro jeho práci musí být charakteristický osobní kontakt s velitelskými orgány, stranickopolitickými pracovníky a stranickými organizacemi posluchačů i s jednotlivými posluchači, snaží se dotvářet socialistický vztah k plnění studijních úkolů i jiných vojenských povinností. Je důležité nepodceňovat ani neformální kontakty a diskuse o různých aktualitách i životních problémech posluchačů v době přestávek a umět jak při výuce, tak i mimo výuku uplatnit individuální přístup k jednotlivcům.

Nekladl jsem si za cíl přesně klasifikovat a vymezit všechny prostředky a metody ideově výchovného působení, ale ukázat vlastní praktické zkušenosti z výuky taktiky na VA AZ. Ideově výchovné působení při výuce taktiky je pouze dílčí částí celého komplexu komunistické výchovy na škole. Jistě existuje i řada dalších možností. Považuji za nutné znovu zdůraznit myšlenku návaznosti ideové i odborné stránky výchovně vzdělávacího procesu. Ideologická práce, pokud má být účinná, se nesmí stát samoúčelnou a odtrženou od konkrétních úkolů. Ideově správné vysvětlování jeví v oblasti vojenství, vědecky přesné a přitom přiměřené chápání posluchačů, vyvozování výchovných závěrů z probírané tematiky logicky a nenásilně, v tom vidíme prostředek k tomu, aby se výchovná stránka organicky spojila s odbornou v procesu výuky. Jde především o to, aby posluchači zvládli dialekticko-materialistické myšlení, vysvětlovali ustanovení řádů a jejich aplikaci jako produkt vývoje poznání, zevšeobecňovali zkušenosti socialistické vojenské vědy. Taktice musíme učit tak, aby posluchači na jevech ozbrojeného zápasu byli utvrzováni v přesvědčení o pravdivosti a převaze marxistickoleninského světového názoru. Jinak působíme na posluchače starší, kteří mají již vlastní velitelské zkušenosti, jiný přístup volíme vůči mladším posluchačům s minimálními zkušenostmi. Nezapomínáme, že výchova, je dlouhodobý, složitý, ale také aktivní proces. Proto musíme počítat s aktivitou a iniciativou posluchačů, záměrně ji vyvolávat a usměrňovat. V neposlední řadě musíme zkušenosti z učebně výchovného působení přehodnocovat a využívat jich ke stálému zdokonalování vlastní pedagogické práce. Jen tímto způsobem můžeme dosáhnout náročnému plnění úkolů XIV. sjezdu, tak jak to zdůraznilo i listopadové plénum ÚV KSČ.